

11. Салманова О.Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 232 с.
12. Писаренко В.В. Адміністративно-правові засади діяльності державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2012. 199 с.
13. Петков В.П. Основи переконання в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ (організаційно-правові аспекти). *Форум права*. 2005. № 1. С. 58–64. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2005-1/05pvpora.pdf>.
14. Дубинин Н.И., Карпец И.И., Кудрявцев В.Н. Генетика, поведения, ответственности. Москва : Политиздат, 1982. 304 с.
15. Игошев К.Е., Шмаров И.В. Социальные аспекты предупреждения правонарушений. Москва : Юридическая литература, 1970. 176 с.
16. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2002. 243 с.
17. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
18. Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України : Наказ Нац. поліції України від 07.11.2015 р. № 81. *Офіційний сайт Національної поліції України*. URL: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1813727>.
19. Васильчук В.І. Оперативна профілактика злочинів у сфері економіки в діяльності підрозділів Державної служби боротьби з економічною злочинністю. Теорія і практика : навчальний посібник / В.І. Васильчук, Л.П. Скалозуб. Київ, 2007. 128 с.
20. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : Наказ МВС України № 650 від 28.07.2017 р. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70. Ст. 471.

УДК 342.9

ФЕНИЧ Я.В.

ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ГРОМАДЯНСТВО ТА ВІДМЕЖУВАННЯ ЙОГО ВІД СУМІЖНИХ ПОНЯТЬ

Стаття присвячена пошуку дефініції адміністративно-правового забезпечення права на громадянство в Україні, реалізація якого є надзвичайно важливим показником для України як для демократичної та правової держави. Під час теоретичного аналізу сформульовано авторське визначення адміністративно-правового забезпечення права на громадянство.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, право на громадянство, механізм адміністративно-правового забезпечення права на громадянство, адміністративно-правовий механізм забезпечення права на громадянство.

В статье проводится поиск дефиниции административно-правового обеспечения права на гражданство в Украине, реализация которого является исключительно важным показателем для Украины как для демократического и правового государства. В ходе теоретического анализа сформулировано авторское определение административно-правового обеспечения права на гражданство.

Ключевые слова: административно-правовое обеспечение, право на гражданство, механизм административно-правового обеспечения права на гражданство, административно-правовой механизм обеспечения права на гражданство.

The current study investigates the definition of the concept of administrative-legal ensuring of the right to citizenship in Ukraine which implementation is an extremely important characteristic for Ukraine as for legal and democratic state. As a result of the theoretical analysis the author had invented his own concept of the administrative-legal ensuring of the right to citizenship.

Key words: *administrative-legal ensuring, right to citizenship, mechanism of administrative-legal ensuring of right to citizenship, administrative-legal mechanism of ensuring right to citizenship.*

Вступ. Право на громадянство – одне з основних прав, проголошених у Загальній декларації прав людини. Найвищою гарантією права на громадянство України у правову полі є його, хоч і не пряме, закріплення в Конституції України. Це випливає з положення ст. 25, згідно з яким громадянин України не може бути позбавлений громадянства і права змінити громадянство [1]. Проте нормативно-правове регулювання інституту громадянства України дотепер є дещо неповним та неоднозначним, а формування законодавства у сфері громадянства є досить непослідовним та суперечливим, що й спричиняє неузгодженість у діяльності спеціально уповноважених органів державної влади, на які покладено функції повно та беззаперечно забезпечувати право осіб на громадянство в Україні. Навіть більше, декларування будь-якого поняття, навіть на найвищому законодавчому рівні, не є гарантією його дієвості, що зумовлює актуальність теми адміністративно-правового забезпечення права людини на громадянство, що без наявних чітко регламентованих механізмів існувати не може.

Незважаючи на достатній рівень наукової розробленості теми, деякі аспекти функціонування адміністративно-правового забезпечення права на громадянство все ж таки залишилися поза увагою дослідників. Загальнотеоретичні питання адміністративно-правового забезпечення так чи інакше вивчали такі фахівці, як В.Б. Авер'янов, І.Л. Бородін, М.А. Бояринцева, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, О.В. Негодченко, О.І. Остапенко, В.П. Столбовий, Ю.В. Вишневська, В.В. Кириченко, М.П. Міняйло, С.І. Москаленко, Г.С. Римарчук, С.В. Стороженко, І.Я. Хитра тощо.

Постановка завдання. Громадянство як право особи з наявним адміністративно-правовим механізмом забезпечення спеціально уповноваженими на це органами державної влади є ще зовсім недослідженим інститутом. Відсутність такого комплексного підходу створює передумови для проведення наукових досліджень у цьому напрямі, що і є метою даної статті. Адже для сучасної держави фундаментальне значення має унормування інституту громадянства, що відбивається не тільки на правових засадах відносин особи та держави як показник забезпечення прав людини, але й на стані гарантування належного рівня безпеки самої держави.

Результати дослідження. Під час вивчення проблематики поняття адміністративно-правового забезпечення права на громадянство логічним вбачається спочатку проаналізувати поняття «забезпечення» в адміністративно-правовому смислі. Поняття «забезпечення» має досить широке значення і трактується як створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-небудь чи чого-небудь від небезпеки [13, с. 85]. У тлумачному словнику цей термін означає постачання чогось у достатній кількості, задоволення кого-, що-небудь у якихось потребах [8, с. 17]. К.В. Барсуков розглядає поняття «забезпечення» у двох значеннях. По-перше, як діяльність уповноважених державою органів щодо виконання своїх функцій. По-друге, як результат цієї діяльності, що виражається у фактичній реалізації правових приписів, прав і свобод громадян. На його думку, адміністративно-правове забезпечення повинне відбуватися за трьома основними напрямками: нормативно-правовим, науковим та інформаційним [2, с. 7].

Що стосується смислу даного поняття в правовому полі, то деякі автори вважають, що правове забезпечення – це цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини правовими (юридичні) засобами [4, с. 327]. А.Ю. Олійник правове забезпечення визначає як вплив на права і свободи громадян юридичними засобами, насамперед нормами права [10, с. 160].

Компільюючи думки низки вчених-правників, можна дійти висновку, що основним суб'єктом у правовому забезпеченні права на громадянство є держава, яка впливає на права і свободи громадян насамперед нормами права, адже вони, у свою чергу, встановлені та санкціоновані саме державою. Правове забезпечення – це здійснюване державою за посередництвом правових норм, приписів та сукупності засобів впорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація та розвиток [5, с. 215].

Адміністративно-правове забезпечення (далі – АПЗ) розглядається як один із видів правового забезпечення, яке, на думку М.В. Цвіка, є цілеспрямованим впливом на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів [12, с. 432]. І.Б. Тацишин, не даючи визначення самому поняттю АПЗ, зазначає, що його завдання потрібно розуміти як комплекс заходів органів державної влади, які спрямовані на реалізацію державної політики в окремій сфері. Ці завдання умовно можна поділити на такі групи: 1) економічні; 2) нормативно-правові; 3) соціальні; 4) управлінські [9, с. 9].

Незважаючи на значну кількість наведених визначень та наукових думок щодо сутності та складників адміністративно-правового забезпечення, можна зробити висновок, що теоретично його можна розглядати в широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні адміністративно-правове забезпечення можна визначити як упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорону, реалізацію і розвиток. Щодо вузького розуміння, то визначення буде змінюватися залежно від того, про які суспільні відносини буде вестися мова. Ґрунтовно до визначення адміністративно-правового забезпечення підійшов І.Я. Хитра, досліджуючи діяльність банків. На його думку, адміністративно-правове забезпечення діяльності банків – це здійснення органами влади правових, організаційно-технічних та інших комплексних заходів, спрямованих на регулювання відносин під час встановленні структури, функцій банківської системи і банківської діяльності, регламентації здійснення основних банківських операцій, взаємовідносин із клієнтами та партнерами за допомогою юридичних норм. Адміністративно-правовим механізмом забезпечення банківської діяльності, як вказує автор, є сукупність правових форм, методів та інструментів, які держава використовує в процесі регулювання банківської діяльності, за допомогою яких впливає на суб'єктів грошово-кредитного ринку з метою забезпечення стабільного їх функціонування [11, с. 6–7].

У результаті проведеного аналізу вищезазначених визначень понять «забезпечення», «правове забезпечення» й «адміністративно-правове забезпечення» пропонуємо власне розуміння адміністративно-правового забезпечення права на громадянство. Отже, адміністративно-правове забезпечення права на громадянство – це діяльність держави в особі уповноважених на це органів державної влади з питань громадянства за допомогою адміністративно-правових заходів та засобів, урегульованих правовими нормами, спрямована на юридичне закріплення, охорону, реалізацію прав людини під час проходження адміністративних процедур з отримання, зміни, припинення чи встановлення факту громадянства. Основні ознаки, що характеризують адміністративно-правове забезпечення права на громадянство, такі:

1. Діяльність спеціально уповноважених органів державної влади з питань громадянства.
2. Сукупність організаційно-правових заходів і засобів.
3. Система правових гарантій права людини на громадянство.
4. Урегульованість відносин здебільшого нормами конституційного й адміністративного права.
5. Відповідні умови закріплення, охорони та реалізації права людини на громадянство.
6. Сфера застосування даного адміністративно-правового забезпечення – адміністративні процедури з питань громадянства.

Серед розмаїття наукових пропозицій, пов'язаних із теоретичним обґрунтуванням процесу адміністративно-правового забезпечення прав та свобод людини, можна легко знайти місце категорії «механізм», що досить часто використовується в юридичній літературі. Проте складніше правильно пов'язати це поняття з поняттям адміністративно-правового забезпечення та визначити межі їх співвідношення. У зв'язку із цим вважаємо за доцільне порівняти названі категорії, виокремити загальні та спільні риси, проаналізувати їхні основні ознаки й елементи.

А.Ю. Олійник формулює універсальне визначення, яке відступає від галузевої приналежності як самого виду механізму, так і виду забезпечення конституційних прав і свобод. Учений визначає механізм забезпечення конституційних свобод як систему умов і засобів реалізації суб'єктивних можливостей щодо їх охорони, захисту і відновлення шляхом застосування компетентними міжнародними форумами, національними державними органами й органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, їх посадовими і службовими особами матеріальних і процесуальних норм міжнародного та національного права [7, с. 190]. О.І. Наливайко зазначає, що механізм забезпечення прав і свобод людини – це діяльність органів держави і місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян зі створення умов (гарантій) для правомірної та неухильної їх реалізації і захисту [6, с. 22]. К.О. Горностай зазначає, що захист прав і свобод людини та громадянина – це і є механізм забезпечення суб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права [3, с. 51]. Отже, на

думку вченого, свої конституційні права та свободи можуть забезпечувати і самі їх носії. Що, на нашу думку, є не те щоб недопустимим, а просто неможливим, оскільки окремі елементи забезпечення прав та свобод людини можуть здійснюватися виключно уповноваженими на те державою компетентними органами. Адже, наприклад, забезпечення права на громадянство під час натуралізації, чи, інакше кажучи, прийняття до громадянства, покладене виключно на державні органи з питань громадянства, починаючи з територіального підрозділу Державної міграційної служби України за місцем проживання.

Можна стверджувати, що «механізм забезпечення конституційних прав та свобод людини» і «механізм адміністративно-правового забезпечення прав та свобод людини» є тотожними поняттями. Це твердження аргументується такими фактами:

1) забезпечення конституційних прав та свобод людини покладене на органи публічного адміністрування, їх посадових чи службових осіб, отже, у процесі здійснення ними своїх владних повноважень виникають відносини, урегульовані саме нормами адміністративного права;

2) взаємовідносини між органами публічного адміністрування, їх посадовими чи службовими особами, з одного боку, та людиною, з іншого, під час забезпечення її конституційних прав та свобод є адміністративно-правовими;

3) Конституція України посідає основне місце серед джерел адміністративного права.

Навіть більше, треба розмежовувати такі поняття, як «механізм адміністративно-правового забезпечення прав та свобод людини» та «адміністративно-правовий механізм» такого забезпечення. На нашу думку, це відмежування відбувається залежно від правових засобів, які є сукупністю методів та прийомів, за допомогою яких здійснюється забезпечення. Тобто чи це є конституційно-правові засоби, чи цивільно-правові, чи інші, й залежить від механізму забезпечення прав та свобод людини.

Отже, адміністративно-правовий механізм забезпечення права на громадянство – це система взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, що реалізуються органами публічного адміністрування і спрямовані на регулювання адміністративних правовідносин у сфері адміністративно-правового забезпечення права на громадянство.

Висновки. У підсумку варто зауважити, що сучасний етап розвитку громадянського суспільства висуває підвищені вимоги до наукових юридичних досліджень, зокрема щодо питань, що стосуються забезпечення права на громадянство. Детально проаналізувавши наукову доктрину, ми дійшли висновку, що адміністративно-правове забезпечення права на громадянство – це діяльність держави в особі уповноважених на це органів державної влади з питань громадянства за допомогою адміністративно-правових заходів та засобів, урегульованих правовими нормами, спрямована на юридичне закріплення, охорону, реалізацію прав людини під час проходження адміністративних процедур з отримання, зміни, припинення, чи встановлення факту громадянства. Регулюються відносини під час проходження процедур із питань громадянства за допомогою норм адміністративного права, а правове забезпечення права людини на громадянство має адміністративно-правовий характер. У свою чергу, адміністративно-правове забезпечення права на громадянство знаходить своє практичне значення у функціонуванні системи взаємопов'язаних адміністративно-правових засобів, що реалізуються органами публічного адміністрування і спрямовані на регулювання адміністративних правовідносин у сфері адміністративно-правового забезпечення права на громадянство, тобто в адміністративно-правовому механізмі забезпечення права на громадянство.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Барсуков К.В. Адміністративно-правове забезпечення проходження служби працівниками органів внутрішніх справ у складі міжнародних миротворчих підрозділів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2010. 20 с.
3. Горностаї К.О. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять. *Держава і право* : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 12. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. С. 51–55.
4. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти / М.В. Цвік та ін. Харків : Право, 2002. 432 с.
5. Лазур Я.В. Забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 454 с.

6. Наливайко О.І. Правовий захист людини як предмет дослідження загальної теорії права. *Держава і право* : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 12. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. С. 18–24.

7. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : монографія. Київ : Алерта ; КНТ ; Центр навчальної літератури, 2008. С. 190.

8. Словник української мови : в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. Академія наук Української РСР. Інститут мовознавства. Т. 3: 3. 1972. 744 с.

9. Тацішин І.Б. Адміністративно-правове забезпечення інформаційних відносин в галузі реклами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2009. 18 с.

10. Олійник А.Ю., Гусарев С.Д., Слюсаренко О.Л. Теорія держави і права : навчальний посібник. Київ : Юрінком-Інтер, 2001. 176 с.

11. Хитра І.Я. Адміністративно-правове забезпечення діяльності банків в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 17 с.

12. Загальна теорія держави і права : підручник / М.В. Цвік та ін. ; за ред. М.В. Цвіка. Харків : Право, 2002. 457 с.

13. Чуйко З.Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 8. С. 81–89.

УДК 342.9

ХАНОВА Н.О.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ ДИСКРЕЦІЙНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

У статті досліджено питання визначення меж дискреційних повноважень контролюючих органів у сфері оподаткування. Проаналізовано категорії чинників, які зумовлюють виникнення розсуду в податковому правозастосуванні. Охарактеризовано риси, притаманні розсуду у сфері податкового права. Визначено джерела розсуду (чинники, що породжують можливість розсуду) у податково-правовій сфері. Досліджено дії, які передують реалізації контролюючим органом дискреційних повноважень, та аспекти, які супроводжують цей процес.

Ключові слова: податкове право, податкове правозастосування, оподаткування, розсуд, контролюючий орган, дискреція, дискреційні повноваження.

В статье исследованы вопросы определения границ дискреционных полномочий контролирующих органов в сфере налогообложения. Проанализированы категории факторов, которые обуславливают возникновение усмотрения в налоговом правоприменении. Охарактеризованы черты, присущие усмотрению в сфере налогового права. Определены источники усмотрения (факторы, порождающие возможность усмотрения) в налогово-правовой сфере. Исследованы действия, предшествующие реализации контролирующим органом дискреционных полномочий, и аспекты, сопутствующие этому процессу.

Ключевые слова: налоговое право, налоговое правоприменение, налогообложение, усмотрение, контролирующий орган, дискреция, дискреционные полномочия.

The article deals with the question of determining the limits of discretionary powers of supervisory bodies in the field of taxation. The author analyzes the categories of factors that cause the occurrence of discretion in tax law enforcement. Characterized